

Kossuth emléktúrák

Kossuth Lajos hazai emlékhelyei nagyjából három csoportba oszthatók: (1) gyermek- és ifjúkora a *zempléni tájakhoz*, (2) országos politikai pályafutása *Pesthez*, (3) az 1848/49-es szabadságharc alatti utazásai pedig főleg a nagyobb *alföldi* településekhez kötődnek.

1. Ebben a csoportosításban a sort *Monor* község nyitja meg. Az itt lévő, 1870 körül épült, copf-stílusú lakban született 1802. szept. 19-én Kossuth László uradalmi ügyész és Wéber Sarolta első fiúgyermekeként Kossuth Lajos. A szülőház ma a Magyar Nemzeti Múzeum Kossuth Emlékmúzeuma, amelynek évek óta tartó felújítása a centenáriumra remélhetőleg befejeződik. A szülőházzal szemben áll Kisfaludy Stróbl Zsigmond impozáns Kossuth-szobra.

Az újszülöttet a hagyományok és az evangélikus templom falán lévő emléktábla szerint *Tálya*-ra hozták át megkeresztelni. Megjegyzendő, hogy a Monok és Tálya között félúton lévő *Golop* falu lakói meggyőződéssel vallják, hogy Kossuth valójában útközben, az ő falujukban látta meg a napvilágot.

Hasonló hagyomány él *Olaszliszka*n is, ahol 1803 tavaszától 1808 februárjáig élt a Kossuth-család előbb a postamester Wéber-nagyszülőknél, majd önálló házban. Az itteni születés legendájának az lehet az alapja, hogy valóban született ebben az időben is a családban egy Kossuth-fiú: Károly, aki azonban még csecsemőként meghalt.

Kossuth László 1808 elején költözött családjával a zempléni megyeszékhelyre, *Sátorajtaújhelyre* az ún. Barát-szerre (ma: Móricz Zs. u 17. sz.) Ebben a városban kezdte el iskoláit Lajos az egykori piarista gimnáziumban. A Kossuth által is ismert és látogatott emlékek közül ma TKM-pont a középkori eredetű pálos-piarista templom és rendház, a casino (ma múzeum) valamint a barokk megyeháza, amely a történelmi hangulatot árasztó levéltárnak is otthönt ad. Ebben dolgozott Kazinczy Ferenc is. Ebben a környezetben kezdte meg ügyvédi pályáját és politikai közszereplését Kossuth.

Fiatal jogászként többször meglátogatta az idős Kazinczyt a közeli *Széphalom*on is, amely szintén TKM-pont. A *sárospataki* ref. kollégium is őrzi a jogász-hallgató Kossuth emlékét, aki Kövy professor merev módszerei ellen „diáklázadást” szervezett. Ezt a jelenetet a főbejárat egyik domborművén láthatjuk. Egykori lakóhelyén emléktábla, a kollégium előtti parkban pedig szobor emlékeztet ezekre az évekre. Az egyik legszebb szobrot *Miskolcon*, a Szinva partján állították Kossuthnak – halála után négy évvel. Fiatal politikusként gyakran átutazott a városban és a helyi színházban 1830-ban előadták „András és Béla” című drámáját is, amelyet egyébként több vidéki városban színrre vittek a harmincas években. A Herman Ottó Múzeumban őrzik a névadó és Kossuth levelezésének anyagát.

2. Az egyre ismertebbé váló fiatal zempléni ügyvéd-politikus élete 1836-tól kötődik szorosabban Pest-Budához és Pest megyéhez. Családjá ekkor költözik fel *Pestre* (1821-1824 között már itt jogászodott). Itt szerkeszti a Törvényhatósági Tudósításkat, itt tölti börtöntévéit, itt indítja útjára a nagysikerű Pesti Hírlapot, itt köt házasságot, itt születnek gyermekei, itt játszik egyre jelentősebb szerepet a megyegyűléseken. Az 1848-as forradalom vezéréként, pénzügyminiszterként, majd a Honvédelmi Bizottmány elnökeként is ebben a városban végzi munkáját. Innen menekül 1848. csontfagyasztó telén a kormánnyal Debrecenbe, és ide tér vissza diadalmenetben 1849. júniusában, Budavár visszavívása után a nemzet rajongva szeretett vezéréként. A pestiek bizalmát, ragaszkodását jelzi a belvárosi kerületi képviselőség, és az emigrációs évek kitaláltsága idején az egyesített főváros díszpolgári címe. Munkássága színhelyeit is szorgalmasan őrzi az utókor: a pesti *vármegyeházán*, ahol lelkesítő-mozgósító beszé-

deit tartotta, a belvárosi *főplébánia* templomban, ahol Meszlényi Teréziával kötött „vegyes” házassága miatt csak a sekrestyében eskették őket össze... a *Deák-téri templomban*, ahol fiait keresztelték. Az *Evangélikus Múzeumban*, a *Magyar Nemzeti Múzeumban*, az Országos *Hadtörténeli Múzeumban* és másutt is számtalan dokumentum emlékeztet rá. Ezeket a TKM-bélyegzőhelyeken kívül letartóztatása színhelyén, az Istenszeme-fogadó (*Zugliget*) közelében szobor, a budai *Várban* lévő börtöne falán pedig emléktábla hívja fel a sétálók figyelmét ezekre a történelmi eseményekre. Végső nyughelye – a Kerepesi Temetőben lévő *Kossuth Mauzóleum* – minden magyar zarándokhely!

A „kétegy” főváros – Buda-Pest – mellett több vidéki emlékhelyen is találkozunk Kossuth-vonatkozásokkal. Így pl. a Pest megyei *Dabas* községben éltek – rövid pesti tartózkodás után – Kossuth szülei. Itt halt meg édesapja (1839), a börtönből szabadulva ide sietett meglátogatni édesanyját 1840-ben. Ekkor bérelt a Pécelhez tartozó Locsod-pusztán családjá részére egy kisebb birtokot. A börtönöveket Parádon igyekeztek kipihenni, a Veszprém megyei *Kisdémen* jegyzi el Meszlényi Teréziát; barátai segítségével *Tinnyén* vásárol egy kisebb birtokot, hogy immár birtokosként teljes jogú szerepet vállalhasson a megye életében. Ekkortájt kereste fel *Gyulán* volt börtön-társát, Tormásy János jurátust, de járt Fáy András szőlőjében is; neves színművésznök, Agárdy Gábor *Főt dal* címmel festményén örököltette meg a reformkori politikusok találkozóját. *Balatonfüreden* a pihenés mellett „fürdői levelé”-ben az elmaradott viszonyokat bírálva felvetette a balatoni gőzhajózás eszméjét.

Ezeket a helyeket ma szobor, emléktábla, gyógyvíz-csarnok, stb. emlékeztet reá.

3. 1848/49-ben a szabadságharc változó hadieseményei szabták meg Kossuth utasításait. Ezek közül népünk emlékezetében talán az 1848. őszi alföldi *toborzóút* maradt meg legélénkebben. Jellasics támadása után szeptember 24-én indult útnak azokhoz a felszabadított jobbágytömegekhez, akikre a frissen elnyert szabadság védelmében joggal számíthatott.

A Pest-Szolnok közti új vasutat felhasználva délután *Ceglédre*, este pedig már *Nagykőrösr*e érkezett. Másnap *Kecskemét*, majd 26-án *Abony*, 27-én pedig *Szolnok* népe fogadta. Ezután beszaladt Pestre „tájékozódni”, egyet aludt és indult a Tiszántúlra: *Csongrád* (szeptember 30.) – *Szentes* (október 1.) – *Szegvár* (október 2.) – *Hódmezővásárhely* (október 3.) után október 4-én *Szegeden* tartott népgyűlést. *Toborzóútjának* óriási a visszhangja: az őszi dologidőben 12000 férfi ragadott fegyvert!

A felsorolt helyek közül *Cegléd* büszkélkedik a „*Kossuth városa*” címmel, hiszen a kormányzó-elnök sok szálon kötődött a városhoz. Sikeres *toborzóútja*, a Kossuth-nóta születése, a városi díszpolgári cím, a képviselői mandátum, a turini „Százaskülöntés”, és a leggazdagabb Kossuth-ereklyegyűjteményt őrző Kossuth Múzeum ennek bizonyítékai. Persze a többi városban is sok értékes emlék van.

Ugyancsak 1848 őszehez kötődik Kossuth kevésbé közismert dunántúli *toborzóútja*: október 8-án *Esztergomban* „esik eső karikára” amikor megérkezik a hajóállomásra. Innen megy tovább *Komárom*, *Győr* után *Mosonmagyaróvárra*, ahol szemlélt tart a Bécs ellen készülő „villás nép” felett.

A decemberi osztrák ellentámadás elől Pestről *Debrecenbe* menekült a kormány. Itt gyűjtötte az erőt az 1849-es tavaszi hadjáratra. Jelentős események zajlottak az alatt a fél év alatt, amíg a forradalmi magyar kormány itt működött a „magyar szabadság őrvárosában”. Itt hirdették ki a Függetlenségi Nyilatkozatot, itt választották kormányzó-elnökké Kossuthot. A nagytemplomban és a ref. kollégium épületében ma is megtaláljuk ezek emlékeit. *Debrecenből* indult a támadó honvédsereghez, hogy jelenlétével is buzdítson, segítsen az erők egyesítésében. Így jutott el *Tiszafüredre*, *Cibakházára*, *Törökszentmiklósr*a, *Kápolnára* (Kossuth-Dembinski hársak). Amikor pe-

dig megindul a dicsőséges tavaszi hadjárat, a vezérkarral együtt követi a sereget: *Eger – Gyöngyös – Jászberény – Tápióbicske – Kóka – Isaszeg – Gödöllő* az útvonala.

A hagyományörzés egyik szép friss példája *Jászberény*, amelynek vezetősége 1993-ban a Város Napjává nyilvánította április 3-át, mivel 1849-ben ezekben a napokban itt volt az ország „fővárosa”: itt tartózkodott ugyanis Kossuth vezetésével a magyar politikai és a katonai vezetők zöme.

A Grassalkovich-kastély felújítása során bizonyára a *gödöllőiek* is megörökítik majd a vezérkar és Kossuth itteni napjainak emlékét. A helyi '48-as hagyományok felfedezése, közkinccsé tétele szép feladata lehet minden lokálpatriótának, helytörténésznek; a fiatalokat nevelő pedagógusoknak pedig megtisztelő kötelesség! E téren nem lehet mentség a restségre, hogy még „nincs kiforrott álláspont”, és az sem, hogy a forradalom és szabadságharc vezéregyéniségeinek szerepét más-más megközelítésből is lehet értékelni, s ebből „problémák” adódhatnak. A gyermekeket el kell vinni ezekre a szent helyekre, ahol Kossuth és társai jártak, és ahol őseik – többnyire a névtelen nép tagjaként – küzdöttek a Hazáért és a Szabadságért!

Dr. Tóth József

A *Kossuth Lajos Emléktúrák* sorozat eddig megjelent kiadványai:

1 *Dr. Hőgye István – dr. Kopp László*: Kossuth útján Zemplén tájain. Bp. 1991. – 2 *Dr. Tóth József*: Kossuth Lajos nyomában hazai és külföldi tájakon. Jelvénytípusú túrafüzet. Bp. 1991. – 3 *Reznák Erzsébet – Erdélyi Péter*: Kossuth Lajos toborzó körútja az Alföldön. Bp. 1993. – 4 *Gavlik István*: Kossuth Lajos Pest-Budán. Bp. 1993. A kiadványok könyvtári forgalomba nem kerülnek. A Kossuth-kultusz ápolásában résztvevők tiszteletpéldányként kapják meg, illetve az érdeklődők a Kossuth Alapítványtól szerezhetik be.

A német megszállás alternatíváiról

A második világháborúban az 1943-as év hozta a döntő fordulatot Európában. A sztálingrádi csatától a kurszki győzelemig a szovjet hadseregnek sikerült megtörmie a náci hadigépezet erejét, és ezzel megkezdődött a német haderő kiűzése a Szovjetunió területéről. A szövetséges angolszász csapatok kiveték a tengelyhatalmak erőit Afrikából és a háborút Olaszország földjére tették át. Mussolini bukása, az olasz kapituláció megmutatta a tengelyhatalmak csatlós országainak, hogy a hitleri Németország teljes veresége küszöbön áll. Magyarországon is számolni kellett a bekövetkezett katonapolitikai helyzettel, és mind Horthynak, mind a kormánynak ebből le kellett volna vonnia az ország megmentése érdekében szükséges következtetéseket. Az antifasiszta erők is nagy megpróbáltatások előtt álltak hazánkban. Fellépésükkel olyan helyzetet kellett volna teremteniük, hogy Magyarországot kivezessék a hitleri háborús szövetségből és átvigyék az antifasiszta világkoalíció táborába. Azonban sem a magyar uralkodókörök, sem a demokratikus ellenzék nem volt képes e történelmi feladat megvalósítására.

Az ellenzék politikusai közül leginkább Bajcsy-Zsilinszky ismerte fel a teendőket, és emberfeletti terheket vállalt e cél érdekében. Tárgyal, levelez, emlékiratot szerkeszt, változatlan állhatatossággal mondja el figyelmeztetéseit a képviselőházban, írja cikkeit – a háborús cenzúra viszonyai között – és még arra is jut ideje, hogy megírja *Transylvania, Past and Future* című, angol nyelvre fordított munkáját Erdélyről, egy svájci kiadó számára. Ennek a gazdag és szerteágazó tevékenységnek homlokterében azok a kérdések állottak, amelyek kapcsolatban voltak Magyarországnak a háborúból való kilépésével, illetve a hitleri Németországgal szembeni önvédelmi harccal. A sűrűsödő események és a problémák megoldása változatos harci formákat követelt volna az ellenzékétől: a beadványoktól és memorandumoktól egészen a tömegek mozgósításáig.